

Provide a model of transparent information of laws and policies through Iranian government systems

Abstract:

Objective: The importance of transparency and information flow for the optimal performance of organizations and institutions is an issue that has been studied and emphasized in several studies over the past few decades. Today, transparency has become a common term in legislative and policy discussions. The present study aims to provide a transparent model of informing laws and policies through Iranian government systems so that we can use this analysis to move towards the implementation of good governance.

Research method: The method used in this research is a mixed or combined method. In summary, this method will use both a qualitative approach using the data theory theory method and a quantitative approach using a survey research method. Also, the statistical population of this research in the qualitative part is library studies; Academic experts and faculty members of universities and research institutes that are related to government organizations and familiar with the subject of legislation, and experts who have been active in the field of legislation and policy-making. The statistical population of this research in a small part consists of high-level experts with experience in government organizations, as well as having master's and higher education who are working in managerial positions. To analyze the data obtained in the first part of the research, the coding method is a kind of data reduction and analysis strategy in which qualitative data are summarized, classified and categorized based on macro-social and cultural context. Are used. The analysis of the obtained information is done based on the working method in the mentioned strategy and in the form of open coding and axial coding and selective coding. The data obtained from the questionnaire will be analyzed through SPSS and AMOS or LISREL software.

Findings: Findings of this study Cronbach's alpha coefficient was used to evaluate the validity or reliability of the Transparent Scale for Laws and Policies. The alpha coefficient obtained for the whole scale is 0.954; Also, the reliability coefficient of the components ranged from 0.953 to 0.955, which is a good reliability coefficient, because coefficients

ارایه الگوی اطلاع‌رسانی شفاف قوانین و سیاست‌گذاری‌ها از طریق سامانه‌های دولتی ایران

مرتضی فرش‌چی^۱

نجلا حریری^۲

داریوش مطلبی^۳

محمدرضا عباسی‌فرد^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۱۶

چکیده

هدف: اهمیت شفافیت و جریان اطلاعات برای عملکرد مطلوب سازمان‌ها و نهادها، موضوعی است که در مطالعات متعدد در طول چند دهه اخیر مورد بررسی و تاکید قرار گرفته است. امروزه شفافیت به یک اصطلاح رایج در مباحث قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری تبدیل شده است. پژوهش حاضر با هدف ارایه الگوی اطلاع‌رسانی شفاف قوانین و سیاست‌گذاری‌ها از طریق سامانه‌های دولتی ایران تا بتوان با استفاده از این واکاوی در مسیر اجرای حکمرانی خوب قدم برداشت.

روش پژوهش: روش مورد استفاده در این پژوهش، روش آمیخته و یا ترکیبی ۱ می باشد. به طور خلاصه در این روش هم از رویکرد کیفی با استفاده از روش تئوری داده بنیاد ۲ و هم از رویکرد کمی با استفاده از روش تحقیق پیمایشی، استفاده خواهد شد.

یافته‌ها: یافته‌های این پژوهش به منظور بررسی اعتبار یا پایایی مقیاس سنجش شفاف قوانین و سیاست‌گذاری‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای به دست آمده برای کل مقیاس، ۰/۹۵۴ است؛ همچنین، ضریب پایایی مولفه‌ها از ۰/۹۵۳ تا ۰/۹۵۵ در نوسان بود، که ضریب پایایی مناسبی است، زیرا ضرایب اعتبار ۰/۷۰ و یا بیشتر معمولاً برای مقاصد پژوهشی کفایت می‌کند.

نتیجه‌گیری: به طور کل، نتایج پژوهش نشان داد، ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس شفاف قوانین و سیاست‌گذاری‌ها را مورد تایید قرار داده است. بنابراین، با استناد به یافته‌های پژوهش، مقیاس ساخته شده برای شناسایی مقدار و میزان شفاف قوانین و سیاست‌گذاری‌ها، ابزار مناسب و مفیدی است و می‌تواند پاسخگوی نیاز پژوهشگران در زمینه شفاف قوانین و سیاست‌گذاری‌ها از طریق سامانه‌های دولتی ایران باشد.

کلید واژه‌ها: شفافیت، اطلاع‌رسانی، سیاست‌گذاری، سامانه‌های دولتی ایران

^۱ دانشجوی دکتری رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. farshchi_morteza@yahoo.com

^۲ استاد گروه علوم ارتباطات و دانش‌شناسی، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. nadjlahariri@gmail.com

^۳ دانشیار دانشکده علوم انسانی، واحد یادگار امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرری، ایران. dariushmatlabi@yahoo.com

^۴ استادیار دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. abbasfard_20@yahoo.com

^۱Mixed-method

^۲Grounded Theory

مقدمه

شفافیت، امروزه به یک مفهوم رایج و مهم در علوم مختلف اجتماعی به ویژه در ادبیات قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری تبدیل شده است. این مفهوم یکی از ابزارهای مهم در مقابله با بحران‌های مالی، رانت و فساد شناخته می‌شود. شفافیت قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری نقش مهمی را در سیاست‌های حکمرانی خوب ایفا می‌کند. وجود شفافیت نقش مهمی در افزایش عملکرد و بهبود شاخص کارایی، اثربخشی و بهره‌وری سازمان‌ها و نهادها ایفا می‌نماید. امروزه ابعاد زمانی و مکانی به وسیله فناوری‌های نوین ارتباطی طی شده و جهان امروز به مثابه یک دهکده به وسعت گیتی درآمده است، به طوری که انگار بشر کنونی در جهانی دیگری گام برمی‌دارد. مقامات دولتی در بسیاری از موارد به پنهان‌کاری تمایل دارند و چیزی را که می‌خواهند مخفی بمانند فاش نمی‌کنند. حتی در برخی موارد از دسترسی شهروندان به انواع خاصی از اطلاعات یا رسانه‌ها ممانعت می‌کنند (دنینگ^۳ ۱۳۸۳) که زمینه بروز بسیاری از کارشکنی‌ها و فسادها و به تبع آن بی‌اعتمادی به دولت‌ها را فراهم می‌کند.

سازمان‌ها در این عصر متغیر با توجه به تغییر و تحولاتی که در اثر مهارت‌ها، توانایی‌ها و رقبا و فناوری ایجاد شده، اجازه مدیریت به شکل سنتی را ندارند (کارتر^۴ و دیگران ۲۰۱۳) و برای ماندگاری در عصر متلاطم و پرآشوب حاضر، نیازمند اندیشه‌های نو و نظریه‌های بدیع و تازه هستند. افکار و ایده‌های جدید مانند روحی در کالبد سازمان دمیده می‌شوند و سازمان را در برابر طوفان‌های سهمگین حفظ می‌کنند (فرچوند ۱۳۹۶) و به مدد آنان می‌توان از عمیق‌تر شدن و سرایت عدم اطمینان و ناآرامی به دیگر بخش‌ها جلوگیری نمود. (شجری ۱۳۹۳) وقوع تغییر و تحولات فناورانه و مرزگستری علم و دانش، موجب به چالش کشیدن کلیه ساختارها، نهادها و کارکردهای اداره عمومی جامعه گردیده (رهنمود و عباس‌پور ۱۳۸۶) و سازمان‌ها برای بقا در چنین شرایطی نیازمند ابداع ساختارهای تازه و طراحی استراتژی‌های جدید می‌باشند. یکی از ابزارهایی که سازمان‌ها را در تامین اهداف یاری می‌کند، شفافیت سازمانی است (درویش و عظیمی ۱۳۹۵) که می‌تواند نقش موثری در بهبود و توسعه امور و امدادرسان سازمان‌ها در دستیابی به مزیت رقابتی پایدار (حسینی و شمس ۱۳۹۱) و پیش‌نیاز عملکرد موثر سازمانی باشد. (برگر و اوانز^۵ ۲۰۱۰) برخی اندیشمندان آن را مفیدتر از قوانین شدید و سخت‌گیرانه دانسته (نلسون و مدسن^۶ ۲۰۰۹) که نقش بسزایی در سلامت و انسجام سازمان‌ها دارد (صمدی و عباسی ۱۳۹۱).

شفافیت، به عنوان یکی از عناصر حکمرانی خوب، از آن رو اهمیت دارد که جلب اعتماد عمومی به نظام حاکم، بدون وجود آن امکان‌پذیر نیست. در واقع، وجود شفافیت شرط لازم برای کسب اعتماد عمومی نسبت به دستگاه حاکم و شیوه اداره کشور است.

در همین ارتباط، کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد طی قطعنامه‌ای^۷ ویژگی‌های اساسی حکمرانی خوب را شفافیت، مسئولیت، پاسخگویی، مشارکت، حاکمیت قانون و انعطاف‌پذیری می‌داند. (زارعی ۱۳۸۳) بنابراین، شفافیت به

³ Denning, Dorothy Elizabeth Robling.

⁴ Carter, M. Z.

⁵ Burger, R. & T. Owens.

⁶ Nielsen, C. & M. T. Madsen.

⁷ Resolution 2000/64.

عنوان یکی از عناصر اساسی حکمرانی خوب، حضور مردم را در توسعه و اجرای نظم عمومی تشویق می‌کند. برای این که مردم فعال‌تر در حکمرانی و اداره کشور شرکت کنند، باید به اطلاعات با کیفیت بهتر و کمیت بیشتر دسترسی پیدا کنند که این امر با توسل به ابزار شفافیت اطلاع‌رسانی میسر می‌شود. در حقیقت، شفافیت فعالیت‌های دولت یک وضعیت لاینفک از حکمرانی خوب و مشارکت فعال شهروندان است.

بنابراین، شفافیت، به عنوان یک ابزار قصد دارد روابط میان مقامات عمومی و عامه را توسعه دهد تا میان اطلاعات ایجاد شده توسط دولت و آن چه در اختیار شهروندان است توازنی قوی برقرار نماید، تا این امر زمینه‌ای برای تحقق دموکراسی و مشارکت مردم در اداره امور کشور باشد.

«شفافیت» موضوعی محوری در حکومت‌های مردم‌سالار کنونی و اصلاح اداره عمومی است، تا جایی که دسترسی آزادانه به اطلاعات و علنی بودن آن را شرط مقدم مقابله با فساد و تقویت پاسخ‌گویی مقام‌های عمومی دانسته‌اند. (سعید و رحمانی‌زاده ۱۳۸۱) امروزه اصل شفافیت مورد اقبال روزافزونی واقع شده و از منظر علوم و رشته‌های مختلف، مبانی و آثار مختلفی نیز برای آن بیان شده است. شفافیت اطلاعات یکی از چالش‌های اصلی اداره‌های عمومی است که در جامعه اطلاعاتی، دولت‌ها را به شهروندان نزدیک‌تر می‌سازد و به بهبود مشروعیت دموکراتیک دولت‌ها منجر می‌شود.

انقلاب ارتباطات و ظهور شبکه‌ها، با بهره‌گیری از ابزارهای الکترونیک، تقویت مشارکت سیاسی و پیوند افقی میان شهروندان، سبب ساختار شکنی دولت و بازسازی دموکراسی از طریق بازآفرینی و شکوفایی آن شده است و از طریق تسهیل، انتشار و اصلاح اطلاعات و امکانات برای تشکیل منظومه‌های تعاملی و مباحثه‌ای، فرصت‌های فراوان فراهم آورده است. (کاستلز^۸ ۱۳۸۲).

ساختار نهادهای تنظیم مقررات

بر مبنای قوانین و ساختار نهادی در قانون اساسی، مدل مقررات‌گذاری مورد استفاده در ایران یک مدل وزارت‌خانه محور است. در این مدل رویکرد غالب مقررات‌گذاری وجود یک سازمان دولتی برای مقررات‌گذاری بنگاه یا بنگاه‌های موضوعه است. در چنین مدل مقررات‌گذاری بروز پدیده «مقررات‌گذاری جانب‌گیرانه» وجود دارد. این در حالی است که در بازارهای آزاد شده لازم است تا حضور بخش غیردولتی و نیز آثاری که بر بازار می‌گذارد، در قوانین مربوط دیده می‌شود. این مشکل در ایران تا حدی است که برخی از نهادهای مقررات‌گذار در کشور علی‌رغم انجام وظایف مقررات‌گذاری در بازار هنوز دارای یک قانون مشخص مقررات‌گذاری نمی‌باشند و قوانین موجود همچنان بر اساس الزامات گذشته که امروز ممکن است ضرورت خود را از دست داده باشند، تدوین شده‌اند، از آن جمله می‌توان به انجام امور حاکمیتی و تصدی‌گری در برخی از مقررات‌گذاری کشور (بیمه مرکزی و شرکت راه‌آهن) اشاره نمود. (هادی‌فر ۱۳۸۹) در بین نهادهای مورد بررسی، روش‌ها و ساختارهای مختلف مقررات‌گذاری شناسایی شده است که می‌توان آن‌ها را به سه دسته تقسیم نمود:

۱) نهادهای خود مقررات‌گذار: اگر هیات وزیران و وزارت‌خانه‌های زیر نظر آن‌ها را از جمله نهادهای خود مقررات‌گذاری به شمار نیاوریم، تنها نهاد موجود در این بررسی که به صورت خود مقررات‌گذار اداره می‌شود؛

⁸ Castells, Manuel.

اتحادیه‌های صنفی هستند که دارای تعدد بسیار و ساختار تشکیلاتی کوچک و پراکنده می‌باشند. هر چند که حوزه تصمیم‌گیری این نهادها محدود است؛ ولی دارای استقلال عمل بالایی بوده و دارای کمترین تاثیرپذیری از تلاطمات سیاسی هستند و از فرآیندی دموکراتیک برای انتخاب اعضا استفاده می‌کنند. (استوارسنگری و امامی ۱۳۹۳)

۲) سازمان مقررات‌گذار دارای کمیسیون یا شورا: شیوه متعارف و پذیرفته شده تصمیم‌گیری در نظام مقررات‌گذاری عمدتاً شورایی است، که اعضای چنین شورایی دارای استقلال و قدرت اظهار نظر در موضوعات مورد بررسی فارغ از فشارهای بیرونی را دارند. در نهادهای تنظیم مقررات در ایران نیز غالب شیوه‌های مقررات‌گذاری به صورت شورایی (کمیسیونی) است. فرآیند تصمیم‌گیری‌ها بر اساس ضوابط داخلی مستند بوده و غالباً بر اساس رای اکثریت شورا، تصمیمات اخذ می‌شوند. ولی در این ساختار، بخش خصوصی حضوری ضعیف دارد و گاه اصلاً دیده نشده است که می‌تواند در تایید این موضوع به ترکیب شورای رقابت اشاره نمود.^۹ اگر چه درجات مختلفی از میزان استقلال این کمیسیون و حیطه نظارت و موضوعات قابل تصمیم‌گیری مشاهده می‌شود؛ ولی وجه غالب همان تصمیم‌گیری اجماعی است. (استوارسنگری و امامی ۱۳۹۳)

۳) سازمان مقررات‌گذار بدون کمیسیون یا شورا: اگر چه تنها مثال بارز در این زمینه شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران می‌باشد ولی همچنان که گفته شد سازمان‌های دیگر همچون سازمان راه‌داری و حمل‌ونقل جاده‌ای یا سازمان بندر و کشتیرانی، اگر چه دارای نهاد شورا یا کمیسیون است ولی عمده تصمیم‌گیری‌ها در این شورا متمرکز نشده است.

پیشینه پژوهش

در هر پژوهش بررسی مطالعات پیشین امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. علاوه بر این، بررسی متغیرها، مؤلفه‌ها و ابعادی از موضوع که تا کنون در مقالات و کتاب‌های علمی مورد کنکاش قرار گرفته‌اند، می‌تواند کمک زیادی به تبیین مساله و روشن‌سازی تحقیق نماید. در این بخش ابتدا تحقیقاتی که در داخل کشور انجام شده‌اند و سپس تحقیقات خارجی را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

در پژوهشی زندیه و سالارسروی به بررسی عوامل محدودکننده شفافیت اسنادی ناشی از رفتار مقامات دولتی می‌پردازند. محققان در این پژوهش بیان می‌دارند که شفافیت یک ابزار مهم است که بر اساس آن اسناد حاوی اطلاعات که توسط نهادهای عمومی منتشر می‌شوند باید از استانداردهای لازم برخوردار باشند اما به دلایل مختلف دولت‌ها در مقابل این حق بنیادین مقاومت می‌کنند. مقاله حاضر، ضمن آشنایی با سیر پیدایش حق دسترسی به اطلاعات، به بررسی ضرورت شفافیت اسنادی و عوامل محدودکننده آن می‌پردازد که ناشی از رفتار مقامات عمومی در برخورد با درخواست‌های دریافت اطلاعات از ناحیه شهروندان است. (زندیه و سالارسروی ۱۳۹۲)

ساریخانی و اکرمی‌سراب در پژوهشی به نقش پیشگیرانه شفافیت در ساختار اداری و بین کارگزاران حکومت می‌پردازند. آن‌ها در این مقاله بیان می‌کنند که شفافیت فرآیندها در امور دولتی و عملکرد مجریان سبب می‌گردد که ارتکاب فساد و سوءاستفاده از موقعیت کاهش پیدا کند و از رسوخ شبهه‌ها و شایعاتی که زمینه کجروی شهروندان را

فراهم سازد جلوگیری می‌کند. در این پژوهش تلاش شده است با بررسی مستندات دینی و مبانی نقش شفافیت در کاهش فساد و بزهکاری قضایی مشخص شود. (ساریخانی و اکرمی‌سراب ۱۳۹۲)

در پژوهشی انواری رستمی، حاجیان و آذر بیان می‌کنند که پژوهش‌های بسیاری در سطح جهان به منظور ایجاد شاخص‌های شفافیت و استفاده از چنین شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری میزان شفافیت اطلاعاتی شرکت‌ها صورت گرفته است. این مقاله، مطالعه دقیق و مقایسه تطبیقی این شاخص‌ها و ابعاد و مولفه‌های آن و ارزیابی گستره و جامعیت این شاخص‌ها در کشورهای مختلف است. این پژوهش به این نتیجه می‌رسد که کشورهای توسعه‌یافته نسبت به کشورهای در حال توسعه از شاخص‌های شفافیت گسترده‌تر و جامع‌تری برخوردار نیستند. البته میزان افشاء اطلاعات در کشورهای توسعه‌یافته تفاوت معنی‌داری با کشورهای در حال توسعه دارد و میزان افشاء اطلاعات در کشورهای توسعه‌یافته بیشتر است. در سطح جهان تحقیقاتی به منظور اندازه‌گیری سطح افشاء شرکت‌ها و شفافیت اطلاعاتی صورت گرفته است از جمله این شاخص می‌توان به شاخص شفافیت و افشاء موسسه استاندارد پورز، شاخص موسسه تحقیقات و مدیریت سرمایه‌گذاری آمریکا، شاخص جامع گزارشگری تجاری کمیته جنکینز (کمیته‌ای تخصصی تشکیل شده توسط انجمن حسابداران رسمی آمریکا برای تعیین نیازهای اطلاعاتی سرمایه‌گذاران)، اشاره کرد. (انواری رستمی، حاجیان و آذر ۱۳۹۳)

در پژوهش دیگری نرگسیان، هژبرافکن خلاری و معینی (۱۳۹۴) اهمیت رسانه‌های اجتماعی آنلاین بر شفافیت و اعتماد عمومی با اثر میانجی‌گری مشارکت عمومی را به طور کاربردی را سنجیدند. نتایج این پژوهش، که دانشجویان دانشگاه تهران را دربر گرفته، نشان داد که رسانه‌های اجتماعی برخط بر مشارکت مدنی و سیاسی و همچنین اثر این دو نوع مشارکت بر شفافیت و اعتماد عمومی معنادار است و تایید می‌شود.

همچنین در پژوهش دیگری وضعیت بلوغ حکمرانی الکترونیک در پورتال وزارتخانه‌های کشور توسط عبادی (۱۳۹۵) بررسی شد. نتایج پژوهش بیان کرد که اغلب پورتال‌ها در سطوح اولیه بلوغ مدل‌های خدمات‌رسانی الکترونیکی قرار دارند و بیشتر ارایه‌دهنده اطلاعات هستند تا خدمات، بنابراین به توجه ویژه برای ارتقا به سطوح بالاتر نیاز دارند.

کرامپتون^{۱۰} (۲۰۱۱) به مباحث ارزش‌آفرینی شفافیت و این که شفافیت در زمان بحران و سختی‌های مالی، چگونه است، پرداخت. کرامپتون، شفاف‌سازی را جزو منافع بلندمدت و اساسی می‌داند و تاکید می‌کند که توسعه و پرورش مهارت‌های شفاف‌سازی رهبری می‌تواند منجر به اثربخشی و تقویت رهبری و سبک او شود؛ بنابراین توجه و بها دادن رهبر به امر شفاف‌سازی اطلاعات می‌تواند این را در سراسر سازمان رواج دهد؛ در نتیجه، رهبر و کارکنان می‌توانند با سهولت بیشتری با بحران‌ها و کاستی‌ها روبه‌رو شوند؛ زیرا در دست داشتن اطلاعات، به تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات بعدی کمک زیادی خواهد کرد.

مارتینز (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «مقررات انتشار اطلاعات بخش دولتی از طریق وسایل الکترونیکی»، شفافیت را یکی از چالش‌های اصلی مدیریت عمومی در جامعه اطلاعاتی برای برقراری ارتباط بین ادارات دولتی و شهروندان و در نهایت در راستای بهبود مشروعیت دموکراتیک، معرفی کرده است. این مقاله با تمرکز بر ابزارهای جدید برای تنظیم

¹⁰ Crumpton, Michael A.

انتشار اطلاعات مربوط به بخش دولتی و همچنین بهبود انتشار اطلاعات و شفاف‌سازی، ابتدا مقررات مختلف در انتشار اطلاعات از طریق وسایل الکترونیکی مربوط به بخش عمومی موجود در کشور اسپانیا را بررسی و سپس با توجه به آن‌ها راهکارهایی دیگر ارائه کرده است.

پارک و بلنکینسوپ^{۱۱} (۲۰۱۱) مقاله‌ای با عنوان «نقش شفافیت و اعتماد در ارتباط بین فساد و رضایت شهروند» انجام داده‌اند. این مطالعه بر پایه اطلاعاتی که در کره جنوبی برای ارزیابی طرح خاصی که به دنبال کاهش فساد افزایش رضایت شهروندان با برنامه‌های عام‌المنفعه بوده، جمع‌آوری شده است. داده‌ها نشان می‌دهد که ارتباط بین فساد و رضایت شهروند به وسیله شفافیت و به خصوص با میانجی‌گری اعتماد، تعدیل یافته است.

گریم ملیکویجزن^{۱۲} و دیگران (۲۰۱۳) در تحقیقی با عنوان «تاثیر شفافیت بر اعتماد به دولت: یک مطالعه تطبیقی فراملی» به مقایسه اثر شفافیت بر اعتماد در دولت‌های هلند و کره جنوبی می‌پردازند. فرضیه محققان این تحقیق بر وجود تفاوت تاثیر شفافیت تاکید داشته، زیرا کشورهای مختلف ارزش‌های فرهنگی متفاوتی نسبت به فاصله قدرت دارند. نتایج به دست آمده الگوهای مشابهی را در هر دو کشور نشان داده است: شفافیت اثری ملایم و گاهی اوقات منفی در اعتماد به دولت‌ها دارد. با وجود این، اثر منفی در دولت کره جنوبی بسیار پررنگ‌تر خود را نشان داده است. وجود تفاوت در بزرگی اثر شفافیت بیانگر این است که ارزش‌های فرهنگی هر کشور نقش مهمی را در چگونگی درک و قدردانی عموم مردم از شفافیت دولت‌ها ایفا می‌کند.

پرومسیکی^{۱۳} (۲۰۱۵ الف) مقاله‌ای با عنوان «آیا شفافیت دیدگاه شهروندان نسبت به عملکرد دولت را بهبود می‌بخشد؟ شواهد حاصل از شهر سئول کره جنوبی» منتشر کرده است. این مطالعه اختصاصاً به بررسی رابطه بین شفافیت به واسطه کامپیوتر و درک عملکرد بخش دولتی می‌پردازد. در این مقاله سه فرضیه در نظر گرفته شده است. نتایج مطالعه نشان داد که بین شفافیت صورت گرفته با استفاده از رایانه با درک شهروندان از عملکرد بخش عمومی رابطه‌ای مثبت وجود دارد ولی در طرف مقابل با رضایت شهروندان از ارائه خدمات عمومی رابطه‌ای منفی دارد.

رعایت اصول قانون‌گذاری و قانون‌نویسی و تعیین سازوکار برای انطباق لوایح و طرح‌های قانونی با تکیه بر قابل اجرا بودن قانون و قابل سنجش بودن اجرای آن؛ معطوف بودن به نیازهای واقعی؛ شفافیت و عدم ابهام؛ استحکام در ادبیات و اصطلاحات حقوقی؛ بیان شناسه تخصصی هر یک از لوایح و طرح‌های قانونی و علت پیشنهاد آن؛ ابتناء بر نظرات کارشناسی و ارزیابی تاثیر اجرای قانون؛ ثبات، نگاه بلندمدت و ملی؛ انسجام قوانین و عدم تغییر یا اصلاح ضمنی آن‌ها بدون ذکر شناسه تخصصی؛ جلب مشارکت حداکثری مردم، ذی‌نفعان و نهادهای قانونی مردم‌نهاد تخصصی و صنفی در فرآیند قانون‌گذاری و عدالت‌محوری در قوانین و اجتناب از تبعیض ناروا، عمومی بودن قانون و شمول و جامعیت آن و حتی‌الامکان پرهیز از استثنای قانونی مورد تاکید قرار گرفته است. این اصول کم‌وبیش در قوانین اداری و آرای دادگاه‌های اختصاصی اداری مورد استناد بوده‌اند، اما به طور کامل و به صورت یک نظام منسجم در تنظیم و تنقیح قوانین مورد توجه دستگاه‌های اداری کشور واقع نگردیده است. بنابراین اگر این اصول در تهیه و تصویب قوانین و سیاست‌ها مورد توجه قرار گیرند، می‌تواند سطح کمی و کیفی کارآمدی نظام قانون‌گذاری را افزایش دهد. از آنجایی

¹¹ Park, H. & J. Blenkinsopp.

¹² Grimmelikhuijsen, S.

¹³ Porumbescu, G. A.

که تغییر رویکرد دولت از تصدی‌گری به تنظیم‌گرایی از جمله مسایل دولت اسلامی است، می‌توان اصلاح شیوه قانون‌گذاری را مقدمه‌ای برای این تغییر دانست. به عبارتی دیگر اصل شفافیت اطلاع‌رسانی قوانین و سیاست‌گذاری‌ها به دنبال آن است تا دولت را از تصدی‌گری به سوی دولت تنظیم‌گر سوق دهد و این مهم در گرو به کارگیری این اصل در نظام قانون‌گذاری است. پژوهش حاضر حاصل واکاوی علمی پیرامون شناسایی و اولویت‌بندی عوامل موثر بر شفافیت اطلاع‌رسانی قوانین و سیاست‌گذاری‌ها از طریق سامانه‌های دولتی است تا بتوان با استفاده از این واکاوی در مسیر اجرای حکمرانی خوب قدم برداشت.

- مدل مفهومی

قانون‌گذاری به عنوان رویکردی نوین، به دنبال آن است تا شیوه مدیریت دولت را در تصمیم‌گیری‌های کلی در دو سطح کمی و کیفی افزایش دهد. در این رویکرد مهم نیست که دولت تا چه میزان می‌تواند در امور جامعه ورود پیدا کند بلکه هر جا که قوانین و اسناد بالادستی به وی اجازه داد، باید با لحاظ نمودن کلیه اصول مقررات‌گذاری، اقدام به تهیه و تصویب مقررات نماید. در سامانه‌های دولتی با بهره‌مندی از شفافیت، دولت اداره امور جامعه را به مردم واگذار می‌نماید و خود به عنوان ناظری از دور به نظارت و تنظیم روابط اجتماعی حسب مورد می‌پردازد. در واقع دولت به غیر از موارد ضروری که منفعت عمومی در خطر می‌باشد، اقدام به تهیه و تصویب مقررات نمی‌نماید. اصل تقدم منافع عمومی ایجاب می‌کند که دولت جز در موارد ضروری مقررات‌گذاری ننماید بلکه حتی اقدام به لغو مقررات زائد نماید. پایبندی دولت به اصول مقررات‌گذاری خوب، ضامن کارآمدی، فسادزدایی و توسعه حوزه‌های مخالف جامعه است که با در نظر گرفتن مدلی بومی از آن، اهداف قانون اساسی را نیز می‌توان پوشش داد.

اصل دسترسی به مقررات‌گذاری

اصل دسترسی به مقررات و حق آگاهی از آن‌ها از جمله اصول شکلی مقررات‌گذاری خوب به شمار می‌آیند. این اصل با حق دسترسی به اسناد اداری شبیه است اما در موضوع با یکدیگر متفاوت‌اند. حق مردم به دسترسی و تکلیف مسئولین به اطلاع‌رسانی مقررات وضع شده، باعث گردیده است که اعمال‌کننده این حق، نیازی به توجیه اقدام خود نداشته باشد ولی نقض‌کننده تکلیف باید دلیل امتناع خود از ادای آن را ارائه نماید. اصل دسترسی همچون دیگر اصول، دارای استثنائاتی است که مهم‌ترین آن حفظ امنیت ملی در زمینه اسناد و اطلاعات عمومی است. اگر چه اطلاعات اشخاص خصوصی از جمله این استثنائات به شمار می‌آیند اما قانون‌گذار به جهت حفظ منافع و مصالح ملی از قبیل جلوگیری از فرار مالیاتی، حق دسترسی به اطلاعات شخصی اشخاص را در چهارچوب قوانین پذیرفته است.

اصل مشارکت مردمی در مقررات‌گذاری

مردم‌سالاری دینی یکی از مبانی جمهوری اسلامی ایران است که بر اساس آن مردم باید در تمشیت امور فردی و اجتماعی خود مشارکت نمایند. اصل مشارکت مردمی در مقررات‌گذاری از جمله اصولی که ثمرات فراوانی در عرصه مدیریت دولت‌ها از جمله افزایش پاسخگویی دولت نسبت به نیازهای مردم، تسهیل جریان اطلاعاتی بین دولت و جامعه محلی، افزایش روحیه انتقادپذیری دولت و همراهی مردم در اجرای قوانین و مقررات را به همراه داشته است و در قالب شیوه‌های گوناگونی از جمله مشورت و تحقیق عملی به کار گرفته شده است.

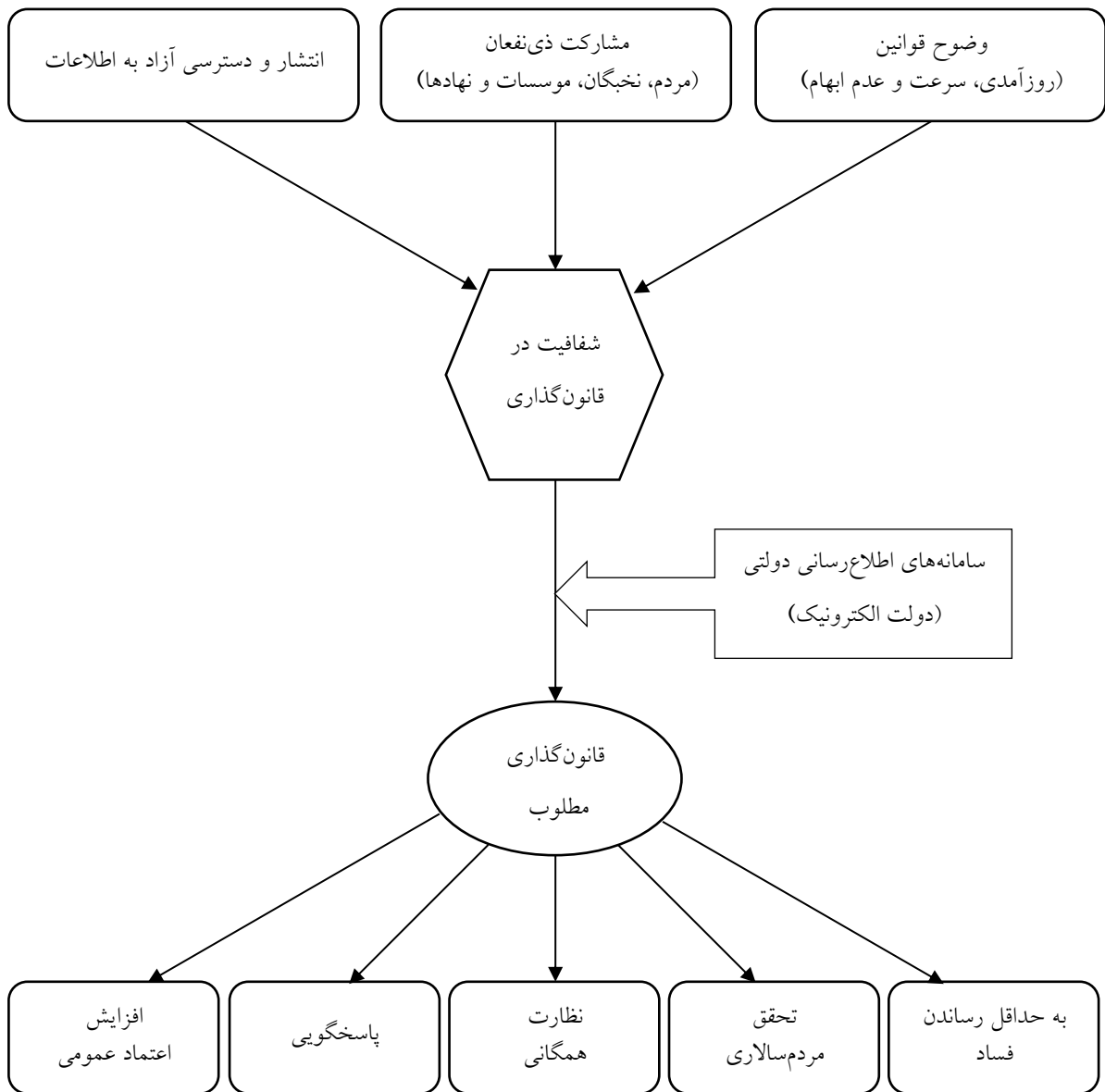
سازمان‌های فنی و اصناف، مشارکت بخش خصوصی با دولت، شوراهای شهر و روستا، شورای گفت‌وگو در قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار از جمله مواردی است که در کنار شیوه‌های غیرمستقیم مشارکت مردمی در امر

مقررات‌گذاری به چشم می‌خورند. مشارکت مردم در مقررات‌گذاری ثمرات متعددی دارد که مفهوم خوب بودن، زائیده همین ثمرات است. آگاهی از نیازمندی‌های مردم، تسهیل جریان اطلاعات میان مسئولین و مردم، الزام به پاسخگویی، همراهی جامعه در اجرای مقررات و... از جمله مواردی است که می‌توان به عنوان نتایج مشارکت مردم در مقررات‌گذاری نام برد.

اصل روزآمدی و سرعت در مقررات‌گذاری

روزآمدی و سرعت در مقررات‌گذاری از جمله ویژگی‌های مقررات‌گذاری خوب است که حسب حوزه‌ای که دولت در آن به مقررات‌گذاری می‌پردازد، متفاوت است. دولت‌ها حسب وظایفی که در قبال مردم دارند، باید به نیازهای مردم در زمانی معقول پاسخگو باشند و این مهم در مقررات‌گذاری اداری به جهت مجرای برای اجرای قوانین مورد نیاز جامعه اهمیتی دوچندان پیدا کرده است. سرعت در مقررات‌گذاری به این معنا است که دولت باید در اسرع وقت به تهیه و تصویب آیین‌نامه‌های مورد نیاز پردازد و روزآمدی به این معنا است که دولت و دستگاه‌های اجرایی باید همان مقررات وضع شده را حسب مقتضیات زمان به‌روزرسانی کنند. سازگاری و پاسخگویی در محدوده زمانی معقول از جمله مبانی اصل سرعت و روزآمدی در مقررات‌گذاری خوب است که در بندهای ۱۱ و ۱۳ سیاست‌های کلی نظام اداری و قانون مدیریت خدمات کشوری به آن اشاره شده است. این اصل در حوزه اقتصاد و مواردی که دچار تغییر و تحولات سریع هستند از اهمیت زیادی برخوردار است.

در این تحقیق، شفافیت اطلاع‌رسانی در قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری به عنوان یکی از مولفه‌های مهم قانون‌گذاری مطلوب معرفی شده است. تحقیقات و پژوهش‌هایی که سابقاً صورت گرفته، بر نقش ابزاری شفافیت در مبارزه با فساد تاکید کرده‌اند. از این رو بیشتر از همه، از زاویه امور اقتصادی و مالی به شفافیت نگریسته می‌شد. در حالی که شفافیت خود یک اصل حقوقی به شمار می‌آید که بر اساس آن، تصمیم‌گیری‌ها در تمامی حوزه‌ها و اجرای آن‌ها باید به شیوه‌ای انجام گیرد که تابع قواعد و مقررات باشد. همچنین اطلاعات برای کسانی که این تصمیمات و اجرای آن‌ها بر آنان تاثیر می‌گذارد، آزادانه در دسترس و مستقیماً قابل دستیابی باشد. ساده و روشن بودن قوانین، تعیین دقیق مسئولیت‌ها و نقش‌ها جلوه‌هایی دیگر از شفافیت است. در این فصل، به صورت تفصیلی به مبانی پاسخگویی، نظارت، اعتماد عمومی و دموکراسی در مقوله شفافیت آن پرداخته شد.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش شناسی پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش، روش آمیخته و یا ترکیبی^{۱۴} می باشد. به طور خلاصه در این روش هم از رویکرد کیفی با استفاده از روش تئوری داده بنیاد^{۱۵} و هم از رویکرد کمی با استفاده از روش تحقیق پیمایشی، استفاده خواهد شد. در این روش عمدتاً از تکنیک پرسشنامه استفاده می شود، اما برای گردآوری اطلاعات با استفاده از روش اسنادی^{۱۶} ادبیات تحقیق مرور می شود و پشتوانه نظری و چارچوب نظری تدوین گردیده و از این طریق فرضیه های تحقیق استخراج می گردد.

نظریه داده بنیاد

تئوری بنیادی با شروع آفرینش نظریه به روش استقرایی و تلاش برای درک درست و احساس مناسب از وقایع روزمره، تلاش می کند برای درک دنیای مشارکت کنندگان، آن طور که خود آنان ساخته اند، بین مفاهیم ارتباط برقرار کند و از وقایع و امور مادی، مفاهیم انتزاعی ایجاد کند که شاید با پژوهش های کمی به دشواری قابل انجام است. تئوری داده بنیاد یا همان نظریه زمینه ای مستلزم آن است که فرد سازها و قوانین را مستقیماً از داده های بی واسطه که گردآوری کرده است، استخراج کند؛ نه از پژوهش ها و نظریه های قبلی که وجود دارد (گال و همکاران، ۱۳۸۹). بنابراین محقق، پروژه را با یک نظریه قبلی در ذهن آغاز نمی کند، بلکه محقق اجازه می دهد تا نظریه از اطلاعات و داده ها پدیدار شود، نظریه مشتق شده از داده ها به احتمال زیاد شبیه به واقعیت است، تا یک نظریه به دست آمده از کنار هم قرار دادن یک سری از مفاهیم بر اساس تجربه یا صرفاً از طریق حدس و گمان، به دست آید. در این پژوهش از تئوری بنیاد هم به عنوان یک روش تحقیق و هم به عنوان یک روش تجزیه و تحلیل استفاده می شود. زیرا به دلیل فقدان یک چارچوب نظری منسجم و قوی در خصوص «ارائه مدل ارتقاء بهره وری خدمات در سازمان های عمومی مبتنی بر رویکرد پیچیدگی خدمات»، محقق از آن به عنوان یک روش تحقیق و سپس به دلیل استفاده از مصاحبه های نیمه ساختارمند مبتنی بر تئوری داده بنیاد، به عنوان یک روش تجزیه و تحلیل بهره خواهد برد. پژوهش حاضر در زمره تحقیقات پیمایشی با استفاده از روش های «الگوی علی^{۱۷}» قرار می گیرد. در مرحله دوم پژوهش و پس از انجام پژوهش کیفی و ساخت پرسشنامه، از روش کمی به منظور آزمون مدل پیشنهادی استفاده می شود. هدف این مرحله از پژوهش تعیین مدل های پیچیده روابط، آزمون میزان روابط بین مقوله ها و دستیابی به سطوحی از توانایی تعمیم پذیری در نمونه بزرگتر است. در

¹⁴Mixed-method

¹⁵Grounded Theory

¹⁶.Attributive method

1- causal model

این مرحله از شیوه پژوهش توصیفی-تحلیلی و از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده می‌شود. جامعه آماری مجموعه‌ای از واحد‌هاست که در چیز (صفت) یا چیزهایی (صفات) مشترک باشند (سرای، ۱۳۸۹: ۵).

- بخش کیفی:

جامعه آماری این پژوهش در بخش کیفی عبارت است از (۱) مطالعات کتاب‌خانه‌ای؛ (۲) خبرگان دانشگاهی و اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌هایی که با سازمان‌های دولتی مرتبط و آشنا با موضوع قانون‌گذاری باشند و (۳) خبرگانی که در زمینه قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری فعالیت داشته و دارند.

بخش کمی:

جامعه آماری این پژوهش در بخش کمی عبارت است از کارشناسان عالی‌داری سابقه کار در سازمان‌های دولتی و همچنین برخورداری از تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر که در پست‌های مدیریتی مشغول انجام وظیفه می‌باشند. برای تحلیل داده‌های بدست آمده در بخش اول تحقیق از روش کدگذاری که نوعی راهبرد تقلیل و تحلیل داده‌ها است که در چارچوب آن داده‌های کیفی بر مبنای بافت اجتماعی و فرهنگی کلان، تلخیص، طبقه‌بندی و مقوله‌بندی شده‌اند، استفاده می‌شود. تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده بر مبنای شیوه کار در راهبرد مذکور و به صورت کدگذاری باز^{۱۸} و کدگذاری محوری ۱۹ و کدگذاری انتخابی ۲۰ انجام می‌گردد. داده‌های حاصل از پرسشنامه از طریق نرم افزارهای SPSS و AMOS یا LISREL مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت.

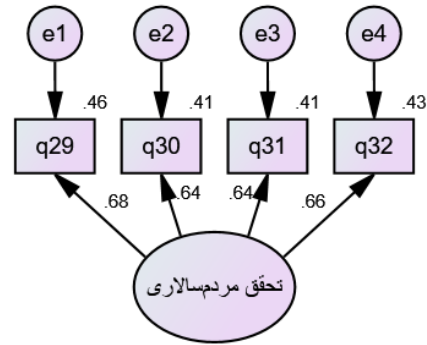
یافته‌های پژوهش

تحلیل عاملی تأییدی متغیر بعد تحقق مردم‌سالاری با توجه به آزمون نرمال بودن قدر مطلق نسبت‌های بحرانی کجی و کشیدگی از ۲/۵۸ کمتر می‌باشند همچنین نسبت بحرانی "ضریب مردیا" در سطر آخر کمتر از ۲/۵۸ است (۱/۶۴۲). لذا متغیرهای فوق دارای توزیع نرمال تک متغیره و چند متغیره می‌باشند. همانطور که در شکل (۲) مشاهده می‌شود متغیر بعد تحقق مردم‌سالاری توسط ۴ سوال اندازه‌گیری و تبیین می‌شود.

¹⁸ Open coding

19- Axial coding

20- Selective coding

شکل ۲. تحلیل عاملی تأییدی متغیر با ضریب استاندارد

بنابر شکل (۲) تمامی سوال ها دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۳ و مطلوب می باشند. برای بیان مقبولیت مدل از شاخص های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، توکر-لویس، شاخص های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۴-۳۳ قابل بررسی می باشد.

جدول ۱. شاخص های برازش مدل

مدل	X2/df	RMSEA	NFI	CFI	GFI	IFI	RFI	PRATIO	PNFI
میزان قابل قبول	< ۲	< ۰/۱	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	≥ ۰/۶	≥ ۰/۵۰	≥ ۰/۶
محاسبه شده	۱/۳۰	۰/۰۵	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۹۴	۰/۶۹	۰/۶۱

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): مقدار RMSEA بدست آمده مقدار ۰/۰۴ می باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱، مطلوب می باشد. مقدار NFI یا شاخص برازش هنجار شده بنتلر-بونت بدست آمده مقدار ۰/۹۰ می باشد که با توجه به مقدار استاندارد ۰/۹ که حد مطلوب این شاخص می باشد، مدل با توجه به این شاخص از برازش مطلوبی برخوردار است. مقدار RFI یا شاخص برازش نسبی بدست آمده مقدار ۰/۹۵ می باشد که این شاخص به برازش نسبتاً مطلوب مدل اشاره دارد. مقدار CFI یا شاخص تطبیقی بدست آمده مقدار ۰/۹۱ می باشد که این شاخص نیز به برازش مطلوب مدل اشاره دارد. مقدار PCFI یا شاخص برازش تطبیقی مقتصد برابر ۰/۷۳ و نشان از وضعیت مطلوب مدل دارد. مقدار PRATIO یا نسبت مقتصد بودن برابر ۰/۷۱ و نشان از وضعیت مطلوب مدل دارد. کای اسکور بهنجار (X2/DF): در این پژوهش مقادیر کمتر از ۲ به عنوان حد مطلوب در نظر گرفته شده است. نسبت کای دو به درجه آزادی برابر ۱/۲۷ و مطلوب می باشد. در کل با توجه به کلیه شاخص ها (مقدار نامطلوب RMSEA و نسبت کای دو به درجه آزادی) می توان گفت که مدل از برازش مناسبی برخوردار می باشد.

بارهای عاملی نشان دهنده میزان تأثیر متغیر مشاهده شده در تبیین و اندازه گیری متغیرهای پنهان مربوط به خود می باشد. برای تأیید بار عاملی به سطح معناداری توجه می شود. اگر سطح معناداری از ۰/۰۵ کوچکتر باشد میزان تأثیر بار عاملی معنادار می باشد. جدول (۳) بارهای عاملی و میزان خطای استاندارد، سطح معنی داری و مقدار عدد معناداری (t-value) سوال های مربوط به متغیر بعد تحقق مردم سالاری را گزارش می کنند.

جدول ۳. بارهای عاملی مدل بعد تحقق مردم سالاری

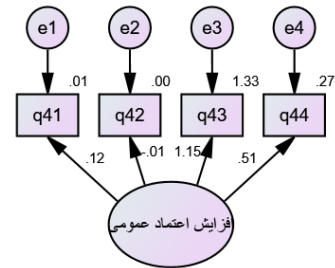
بار عاملی	میزان	خطای استاندارد	میزان	میزان	میزان
میزان	۰/۱۳۹	خطای استاندارد	۰/۱۳۶	میزان	۸/۱۵۴
میزان	۰/۷۶۳	خطای استاندارد	۰/۱۳۶	میزان	۸/۱۵۴

*** به معنای $P < 0/001$

با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری در جدول (۳) از میزان ۰/۰۵ مشخص می شود تمامی متغیرهای مشاهده شده به صورت معنی داری متغیر پنهان مربوط به خود را تبیین می کنند. هر چه مقدار تخمین استاندارد به یک نزدیکتر باشد نشان دهنده اهمیت و قویتر بودن رابطه است. در نتیجه با توجه به ضرایب استاندارد می توان گفت سوالات بعد تحقق مردم سالاری (۰/۷۶۳) بیشترین نقش را در تعریف متغیر بعد تحقق مردم سالاری داشته اند. تحلیل عاملی اکتشافی با ۴۴ گویه صورت گرفت. نتایج اولیه تحلیل مؤلفه های اصلی در مورد ابزار پژوهش نشان داد که همه گویه ها دارای بار عاملی مناسب هستند و هیچ گویه ای از پرسشنامه حذف نمی شود. بر این اساس، مقدار کفایت نمونه گیری کایزر-میر-اکلین ۲۱ ($KMO = 0/794$) و آزمون کرویت بارتلت ۲۲ ($10902/846$) در سطح (۰/۰۰۰) معنادار به دست آمد. هرگاه مقدار KMO در حد مناسبی باشد و آزمون کرویت بارتلت معنادار باشد، ماتریس همبستگی برای تحلیل عاملی مناسب است (جدول ۴).

جدول ۴. آزمون kmo و کرویت بارتلت

شاخص	مقادیر
آزمون آزمون کایزر-مایر-اکلین	۰/۷۹۴
آزمون کرویت بارتلت	۱۰۹۰۲/۸۴۶
درجه آزادی	۴۲۷۸
سطح معناداری	۰/۰۰۰

شکل ۳. تحلیل عاملی تأییدی با ضریب استاندارد

بنابر شکل ۳ تمامی سوال‌ها دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۳ و مطلوب می‌باشند. برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش‌هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، توکر-لوئیس، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۵ قابل بررسی می‌باشد.

جدول ۵. شاخص‌های برازش مدل

SRMR	PCFI	PNFI	PRATIO	RFI	IFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA	X ² /df	مدل
< ۰/۸	≥ ۰/۶	≥ ۰/۶	≥ ۰/۵۰	≥ ۰/۶	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	< ۰/۱	< ۲	میزان قابل قبول
۰/۰۴	۰/۶۸	۰/۶۱	۰/۶۹	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۰۵	۱/۳۰	محاسبه شده

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): مقدار RMSEA بدست آمده مقدار ۰/۰۴ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱، مطلوب می‌باشد. مقدار NFI یا شاخص برازش‌هنجار شده بنتلر-بونت بدست آمده مقدار ۰/۹۰ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد ۰/۹ که حد مطلوب این شاخص می‌باشد، مدل با توجه به این شاخص از برازش مطلوبی برخوردار است. مقدار RFI یا شاخص برازش نسبی بدست آمده مقدار ۰/۹۵ می‌باشد که این شاخص به برازش نسبتاً مطلوب مدل اشاره دارد. مقدار CFI یا شاخص برازش تطبیقی بدست آمده مقدار ۰/۹۱ می‌باشد که این شاخص نیز به برازش مطلوب مدل اشاره دارد. مقدار PCFI یا شاخص برازش تطبیقی مقتصد برابر ۰/۷۳ و نشان از وضعیت مطلوب مدل دارد. مقدار PRATIO یا نسبت مقتصد بودن برابر ۰/۷۱ و نشان از وضعیت مطلوب مدل دارد. کای اسکوئر بهنجار (X^2/DF): در این پژوهش مقادیر کمتر از ۲ به عنوان حد مطلوب در نظر گرفته شده است. نسبت کای دو به درجه آزادی برابر ۱/۲۷ و مطلوب می‌باشد. در کل با توجه به کلیه شاخص‌ها (مقدار نامطلوب RMSEA و نسبت کای دو به درجه آزادی) می‌توان گفت که مدل از برازش مناسبی برخوردار می‌باشد.

بارهای عاملی نشان‌دهنده میزان تأثیر متغیر مشاهده شده در تبیین و اندازه‌گیری متغیرهای پنهان مربوط به خود می‌باشد. برای تأیید بار عاملی به سطح معناداری توجه می‌شود. اگر سطح معناداری از ۰/۰۵ کوچکتر باشد میزان تأثیر بار

عاملی معنادار می باشد. جدول (۶) بارهای عاملی و میزان خطای استاندارد، سطح معنی داری و مقدار عدد معناداری (t-value) سوال های مربوط به متغیر افزایش اعتماد عمومی را گزارش می کنند.

جدول ۶. بارهای عاملی مدل

ضریب سطح نسبت خطای تخمین استاندارد معناداری بحرانی (آماره استاندارد غیراستاندارد تی)				
۰/۷۶۳	۸/۱۵۴	۰/۱۳۶	۱/۱۳۹	افزایش اعتماد عمومی

*** به معنای $P < 0/001$

با توجه به کوچکتر بودن سطح معنی داری در جدول (۶)، از میزان ۰/۰۵ مشخص می شود تمامی متغیرهای مشاهده شده به صورت معنی داری متغیر پنهان مربوط به خود را تبیین می کنند. هر چه مقدار تخمین استاندارد به یک نزدیکتر باشد نشان دهنده اهمیت و قویتر بودن رابطه است. در نتیجه با توجه به ضرایب استاندارد می توان گفت سوالات بعد افزایش اعتماد عمومی (۰/۷۶۳) بیشترین نقش را در تعریف متغیر افزایش اعتماد عمومی داشته اند.

محاسبه پایایی و روایی مدل

جهت بررسی پایایی سازه‌ها، فورنل و لارکر^{۲۳} (۱۹۸۱) پایایی ترکیبی هر یک از سازه‌ها و آلفای کرونباخ را پیشنهاد می دهند. برای بررسی پایایی ترکیبی هر یک از سازه‌ها از ضریب CR استفاده می شود. مقادیر قابل پذیرش CR باید ۰/۶ یا بیشتر باشند. مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبول است. در جدول ۳-۶ مقدار ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و AVE (متوسط واریانس استخراج شده که باید بزرگتر از ۰/۵ باشد) آورده شده است که نشان دهنده مناسب بودن پایایی متغیرهای تحقیق در کل می باشد.

جدول ۷. مقادیر پایایی متغیرهای تحقیق

متغیرها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	AVE
وضوح قوانین	۰/۷۸۹	۰/۹۴	۰/۸۳

²³ Fornell, C. & D. F. Larcker.

۰/۸۴	۰/۹۶	۰/۷۹۲	مشارکت ذی‌نفعان
۰/۷۵	۰/۹۴	۰/۷۹۱	انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات
۰/۹۲	۰/۹۶	۰/۸۰۰	شفافیت اطلاع‌رسانی در قانون‌گذاری
۰/۸۵	۰/۹۵	۰/۷۹۳	قانون‌گذاری مطلوب
۰/۸۴	۰/۹۲	۰/۷۹۸	به حداقل رساندن فساد
۰/۸۲	۰/۹۳	۰/۸۰۱	تحقق مردم‌سالاری
۰/۸۵	۰/۹۴	۰/۷۹۹	نظارت همگانی
۰/۸۳	۰/۹۰	۰/۸۲۱	پاسخگویی
۰/۸۷	۰/۹۸	۰/۷۵۹	افزایش اعتماد عمومی

برای ارزیابی روایی مدل تحقیق در مرحله اول سوالات در اختیار متخصصان برای نظردهی قرار گرفت که تمامی سوالات پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت. معیار دوم از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی، روایی همگرا است که به بررسی میزان همبستگی هر متغیر مکنون با سوالات (شاخص‌های) خود می‌پردازد.

وجود این همبستگی برای اطمینان از این که آزمون آن‌چه را که باید سنجیده شود می‌سنجد، ضروری است. سه شرط برقراری روایی همگرا: معناداری بارهای عاملی، آزمون همگن بودن و متوسط واریانس استخراج شده (AVE)^{۲۴} است. منظور از معنادار بودن کلیه بارهای عاملی سوالات، این است که مقدار قدر مطلق $t.value$ از ۱/۹۶ بزرگتر باشد. با توجه به نتایج تحلیل عاملی کلیه شاخص‌ها از ۱/۹۶ بزرگتر بوده و با احتمال ۹۵ درصد معنادار می‌باشند که روایی همگرای مدل پژوهش را تایید می‌کند. برای همگن بودن نیز باید کلیه بارهای عاملی بزرگتر از ۰/۳ باشند که اطلاعات تحلیل عاملی تاییدی این مورد را نیز تایید می‌کند. به عنوان سومین شاخص برای ارزیابی روایی همگرا از معیار متوسط واریانس استخراج شده (میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود) استفاده گردید.

به بیان ساده‌تر معیار متوسط واریانس استخراج شده، میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هر چه این همبستگی بیشتر باشد برازش نیز بیشتر است. معیار متوسط واریانس استخراج شده، برابر یا بالاتر از ۰/۵ روایی همگرای کافی را تضمین می‌کند که ملاحظه می‌شود همه متغیرها در دامنه قابل قبول قرار دارند.

علاوه بر سه معیار فوق یک معیار تاییدی دیگر روایی همگرا، پایایی ترکیبی می‌باشد که برای هر یک از عوامل جهت تایید روایی همگرا باید بزرگتر از میانگین واریانس استخراجی باشد^{۲۵}. با مقایسه این دو به وضوح دیده می‌شود که

²⁴ Average Variance Extracted.

²⁵ CR>AVE

برای تمامی متغیرهای مکنون برون‌زا، مقدار پایایی ترکیبی از مقدار معیار متوسط واریانس استخراج شده بزرگتر است و شرط چهارم روایی همگرا نیز برقرار است. در نهایت با توجه به چهار تست فوق می‌توان نتیجه گرفت که مدل پژوهش از روایی همگرای مناسبی برخوردار می‌باشد. نتایج آزمون روابط در مدل کلی تحقیق در جدول (۸) آورده شده است.

جدول ۸. نتایج سطح معناداری رابطه‌ها

متغیر وابسته	خطای استاندارد
وضوح قوانین	۰/۷۲۳
مشارکت ذی‌نفعان	۰/۷۰۱
انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات	۰/۶۹۶
شفافیت اطلاع‌رسانی در قانون‌گذاری	۰/۶۵۷
قانون‌گذاری مطلوب	۰/۷۰۸
به حداقل رساندن فساد	۰/۶۹۸
تحقق مردم‌سالاری	۰/۷۲۸
نظارت همگانی	۰/۷۶۴
پاسخگویی	۰/۶۹۳
افزایش اعتماد عمومی	۰/۷۰۵

با توجه به خروجی نرم‌افزار ایموس و سطوح معناداری برای تحلیل عاملی تاییدی کلی در جدول ۳-۷، تمامی عامل‌ها از بار عاملی مناسبی برخوردار بودند و رابطه آن‌ها با متغیر مکنون در ظاهر تایید شده است.

بحث

هر کشور و جامعه ای برای حفظ حدود و ثغور و بقاء حاکمیت خود به ابزارها و اهرم‌های نیرومندی نیاز دارد که یکی از مهم‌ترین بازوان اجرایی این حاکمیت، سازمان‌ها و نهادهای دولتی می‌باشند که با هدف خدمت‌رسانی به آحاد جامعه تأسیس و به عنوان مجریان منویات حکومتی و رابط بین مردم و عناصر حاکمیتی محسوب شده و با اعتماد و اتکا به این نهادها می‌توان اجرای طرح‌ها و اهداف راهبردی نظام حاکمیتی را انتظار داشت. وقوع تغییرات گسترش علم و دانش در حوزه‌های گوناگون، تمامی ابعاد زندگی سازمانی و شخصی بشر تحت الشعاع قرار گرفته به طوری که

دنیای کنونی دچار تحول بنیادین و دگرذیسی شده است، سازمان‌ها در این عصر متغیر با توجه به تغییر و تحولاتی که در اثر مهارت‌ها، توانایی‌ها و رقبا و فناوری ایجادشده، اجازه مدیریت به شکل سنتی را ندارند و برای ماندگاری در عصر متلاطم و پر آشوب حاضر، نیازمند اندیشه‌های نو و نظریه‌های بدیع و تازه‌اند. افکار و ایده‌های جدید مانند روحی در کالبد سازمان دمیده می‌شوند و سازمان را در برابر طوفان‌های سهمگین حفظ می‌کنند و به مدد آنان می‌توان از عمیق‌تر شدن و سرایت عدم اطمینانی و ناآرامی به دیگر بخش‌ها جلوگیری نمود. یافته‌های پژوهش، نشان داد که وضعیت شفافیت سازمانی بالاتر از سطح متوسط است. این یافته پژوهش با نتایج درویش و زاجکانی (۱۳۹۰)، کردناج و همکاران (۱۳۹۳) و سید نقری و فراهانی (۱۳۹۲) که در پژوهش‌های خرد میانگین شفافیت سازمانی نمونه مورد مطالعه خود را بالاتر از سطح متوسط گزارش کرده‌اند، همسو است. شفافیت و شفاف‌سازی در سازمان در شکل‌گیری اراده کارکنان برای ایجاد سازمان مردم‌سالار نقش حیاتی ایفا می‌کند. شفافیت در سازمان باید شامل طیف وسیعی از ساز و کارهایی از جمله در سیاست‌گذاری و قوانین و مقررات سازمانی باشد که مشارکت کارکنان سازمان در این سیاست‌گذاری‌ها از طریق دسترسی مؤثر به روندها، برآیندهای سیاست‌گذاری و اظهار نظر در آنها ممکن می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان داد وضعیت وضوح قوانین بالاتر از سطح متوسط است که با یافته‌های صیادی و همکاران (۲۰۱۵)، بزرگ‌نیا حسینی (۱۳۹۳)، دنیز، نریان و ارتسون (۲۰۱۳) و ظهیر و اردوغان (۲۰۱۱) هماهنگ است. همچنین بین به حداقل رساندن فساد و شفافیت سازمانی رابطه منفی و معناداری وجود دارد، بطوری که هر چقدر شفافیت در سازمان بیشتر باشد فساد به پایین‌ترین حد خواهد رسید. این نتیجه پژوهش با یافته‌های سید نقری و فراهانی (۱۳۹۲)، دنیز، نریان و ارتسون (۲۰۱۳)، ظهیر و اردوغان (۲۰۱۱) و درویش و زاجکانی (۱۳۹۵) همخوانی دارد. کلاین ۲۶ (۱۳۸۰) و هاویت و کرامر ۲۷ (۲۰۰۰) بار عاملی ۰/۳ را به عنوان ملاک مناسب برای انتخاب یک سؤال و برخی دیگر مانند کوپر (۱۳۷۹) بار عاملی ۰/۴ را به عنوان ملاک مناسب انتخاب هر سؤال برای هر عامل در تحلیل عوامل معرفی کرده‌اند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸). بنابراین، در پژوهش حاضر، بار عاملی گویه‌ها در سطح مطلوبی است. همچنین، شاخص‌های برازندگی مدل نیز برازش خوبی را نشان داد و یافته‌های پژوهش در این زمینه را نیز مورد تایید قرار می‌دهد. در این پژوهش به منظور بررسی اعتبار یا پایایی مقیاس سنجش شفاف قوانین و سیاست‌گذاری‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای به دست آمده برای کل مقیاس، ۰/۹۵۴ است؛ همچنین، ضریب پایایی مولفه‌ها از ۰/۹۵۳ تا ۰/۹۵۵ در نوسان بود، که ضریب پایایی مناسبی است، زیرا ضرایب اعتبار ۰/۷۰ و یا بیشتر معمولاً برای مقاصد پژوهشی کفایت می‌کند (پاشا شریفی، ۱۳۸۰ و آناستازی، ۱۳۸۲).

²⁶ Kelin

²⁷ Howitt & Cramer

لزوم شفافیت بر هیچ فرد یا سازمانی پوشیده نیست و ضرورت بهره گیری از این ابزار کارآمد نیز در سازمان های دولتی بیش از پیش احساس می شود. شفافیت در سازمان ها خودبه خود ایجاد نمی شود و مستلزم اقدامات و اصلاحات اساسی و به خصوص یک مطالبه جمعی را می طلبد. از یک سو به الزاماتی همچون تدوین و تصویب زیرساخت های قانونی، فعال سازی واحدهای نظارتی و ارزیابی شفافیت و فرهنگ سازی اجتماعی و سازمانی و از سوی دیگر ایجاد یک فضای احترام به آزادی بیان و حق اظهارنظر و حق پاسخ خواهی و پاسخگویی در ایجاد یک جامعه مشارکت محور نیاز دارد. هدف از پژوهش حاضر ارایه الگوی اطلاع رسانی شفاف قوانین و سیاست گذاری ها از طریق سامانه های دولتی ایران بود. در این چارچوب، تلاش شد تا با انتخاب نمونه آماری مناسب، امکان اعتباریابی دقیق مقیاس فراهم شود. مقیاس حاضر بر مبنای یافته های تجربی و رویکردهای نظری موجود در زمینه شفاف قوانین و سیاست گذاری ها ساخته شد. اعتبار محتوایی و صوری مقیاس توسط متخصصان مورد تایید قرار گرفت. همچنین یافته های پژوهش در زمینه بررسی روایی سازه مقیاس، با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی و تحلیل عامل تاییدی، همبستگی مناسب و قابل دفاعی را بین متغیرهای پنهان نشان داده است.

بار عاملی یا وزن رگرسیونی گویه های این مقیاس تقریباً همگی بالای $0/3$ به دست آمد. به طور کل، یافته های پژوهش حاضر، ویژگی های روان سنجی مقیاس شفاف قوانین و سیاست گذاری ها را مورد تایید قرار داده است. بنابراین، با استناد به یافته های پژوهش، مقیاس ساخته شده برای شناسایی مقدار و میزان شفاف قوانین و سیاست گذاری ها، ابزار مناسب و مفیدی است و می تواند پاسخگویی نیاز پژوهشگران در زمینه شفاف قوانین و سیاست گذاری ها از طریق سامانه های دولتی ایران باشد.

به طور کلی، چنانچه بتوان بر یافته های حاصل از اعتبار مقیاس سنجش شفاف قوانین و سیاست گذاری ها از طریق سامانه های دولتی ایران، اطمینان کرد و مطالعات وسیع تری در سطح کشور در این زمینه انجام داد، انتظار می رود بتوان در زمینه شناسایی شفاف قوانین و سیاست گذاری ها از طریق سامانه های دولتی ایران، عمل کرد. محدود بودن پژوهش به سامانه های دولتی ایران، تعمیم یافته ها را به جامعه های دیگر محدود می کند. بنابراین، پیشنهاد می شود:

۱) یک چهارچوب مناسب به منظور طراحی و راه اندازی نظام پیشنهادات در سازمان ها تهیه شود. توجه سازمان به پیشنهادات کارکنان و احترام به شخصیت انسانی آنها سبب افزایش اعتماد افراد به سازمان و تقویت شفافیت سازمان می گردد.

۲) تدوین ابعاد شفافیت سازمانی از جمله: مأموریت، چشم انداز، اهداف و ... و نهادینه کردن آن در افراد از طریق آموزش و تبلیغات می تواند سبب تقویت شفافیت سازمانی و افزایش آن در سازمان گردد.

۳) پیشنهاد می شود پژوهش هایی برای بررسی مقیاس سنجش شفاف قوانین و سیاست گذاری ها از طرق دیگر با توجه به سازمان های مختلف انجام شود.

- انواری رستمی، علی اصغر. نجمه حاجیان و عادل آذر. (۱۳۹۳). مقایسه تطبیقی جامعیت شاخص‌های اندازه‌گیری شفافیت اطلاعاتی و سطح افشاء اطلاعات در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته. فصلنامه پژوهش‌های تجربی حسابداری. سال چهارم. شماره ۱۴.
- هادی فر، داود. (۱۳۸۹). نهادهای حقوقی تنظیم مقررات؛ ساختار و سازوکار اجرایی. تهران: نشر عترت.
- حسنی، علی. و عبدالمجید شمس. (۱۳۹۱). راهکارهای مبارزه با فساد اداری بر اساس ارزش‌های اسلامی. مجله اسلام و پژوهش‌های مدیریتی. دوره ۵. شماره ۱.
- دیننگ، داروتی الیزابت رابلینگ. (۱۳۸۳). جنگ اطلاعات و امنیت. ترجمه گروه مترجمان. تهران: انتشارات موسسه فرهنگی هنری پردازش هوشمند علایم.
- زندیه، حسن. و حسن سالارسروی. (۱۳۹۲). شفافیت اسنادی و حق دسترسی آزاد به اطلاعات. فصلنامه گنجینه اسناد. سال بیست و سوم. دفتر اول.
- شجری، پرستو. (۱۳۹۳). از رکود تا بهبود اقتصادی. مجله تازه‌های اقتصاد. شماره ۱۲۶.
- عبادی، نغمه. (۱۳۹۵). بررسی وضعیت بلوغ حکمرانی الکترونیک در پورتال وزارتخانه‌های کشور. مدیریت دولتی. ۸(۳).
- استوارسنگری، کوروش. و محمد امامی. (۱۳۹۳). حقوق اداری. تهران: میزان. جلد اول و دوم. چاپ دوم.
- درویش، حسن. و فاطمه عظیمی. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر شفافیت سازمانی بر کاهش فساد اداری با میانجی‌گری اعتماد سازمانی (مطالعه موردی: کارکنان بیمارستان پانزده خرداد ورامین). فصلنامه مدیریت دولتی. دوره ۸. شماره ۱.
- دیننگ، داروتی الیزابت رابلینگ. (۱۳۸۳). جنگ اطلاعات و امنیت. ترجمه گروه مترجمان. تهران: انتشارات موسسه فرهنگی هنری پردازش هوشمند علایم.
- رهنمود، فرج‌اله. و باقر عباسپور. (۱۳۸۶). حاکمیت خوب و امکان پیاده‌سازی آن در ایران. مجله مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، دوره ۱۸. شماره ۵۵.
- زارعی، محمد حسین. (۱۳۸۳). حکمرانی خوب، حاکمیت و حکومت در ایران. نشریه مجلات تحقیقی حقوقی. ۴۰.
- ساریخانی، عادل. روح‌اله اکرمی سراب. (۱۳۹۲). کارکردهای پیشگیرانه شفافیت در سیاست جنایی. فصلنامه حقوقی دادگستری. شماره ۸۲.

سعید، پدرام. و حمیدرضا رحمانی زاده دهکردی. (۱۳۸۱). شفاف‌سازی و پاسخ‌گویی در نهادهای رسمی. فصلنامه مجلس و راهبرد. شماره ۳۶.

صمدی، عباس. و مهرناز عباسی. (۱۳۹۱). بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رفتار رقابتی شرکت‌ها. مجله مدیریت فرهنگ سازمانی. دوره ۱۰. شماره ۲.

فرج‌وند، اسفندیار. (۱۳۹۶). از هم‌افزایی تا هم‌آفرینی. فصل‌نامه مدیریت سازمان‌های دولتی. دوره ۶. شماره ۱.

نرگسیان، عباس. حسن هژیرافکن خلاری و محمدرضا معینی کربکندی. (۱۳۹۴). مطالعه تاثیر رسانه‌های اجتماعی آنلاین بر شفافیت و اعتماد عمومی با اثر میانجی‌گیری مشارکت عمومی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه تهران). فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت دولتی. ۷(۳).

Crumpton, Michael A. (2011). The value of transparency. *The Bottom Line: Managing Library Finances*, 24(2).

Grimmelikhuijsen, S. & [et al.]. (2013). The effect of transparency on trust in government: A cross-national comparative experiment. *Public Administration Review*, 73(4).

Darvish, H. & Zachakani, F. (1395). Investigating the Effect of Organizational Transparency on Reducing Administrative Corruption by Interbinding Organizational Trust. *Public Administration Quarterly*, Eighth year, 1, 153-166. [persian]

Deniz N, Noyanb, A, Ertusun O. (2013). The Relationship between employee silence and organizational commitment in a private healthcare company. *International Strategic Management Conference*.2013;99: PP: 691-700.

Kordnaeech, A. Fani, A. & Masoudi, Z. (1393). The organizational culture of the missing loop the organizational transparency and organization performance. *Quarterly Journal of Organizational Culture Management*, 12, 2, 173-189. [persian]

Martinez, A. (2011). The regulation of diffusion of public sector information via electronic means: Lessons from the Spanish regulation. *Government Information Quarterly*, 28.

Nielsen, C. & M. T. Madsen. (2009). Discourses of transparency in the intellectual capital reporting debate: Moving from generic reporting models to management defined information. *Critical Perspectives on Accounting*, 22(7).

Park, H. & J. Blenkinsopp. (2011). The roles of transparency and trust in the relationship between corruption and citizen satisfaction. *International Review of Administrative Sciences*, 77(2).

Porumbescu, G. A. (2015 b). Using transparency to enhance responsiveness and trust in local government: Can it work? *State and Local Government Review*, 47(3), 205-213.